
МЕТОДОЛОГІЯ І МЕНЕДЖМЕНТ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

УДК796.011.3:615.214.24 (470+571) + (477)
ББК 75.116

Юрій Олійник,
Богдан Мицкан, Пилип Солдатенков

АНТИДОПІНГОВА ОСВІТА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ В УКРАЇНІ Й РОСІЇ

У навчальний процес студентів ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту України й Російської Федерації впроваджено нові методики формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості. Використання методики дозволило підвищити рівень антидопінгової компетентності майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання і спорту.

Ключові слова: допінг, антидопінгова освіта, олімпійська освіта, навчальний процес, методика.

В учебный процесс студентов вузов сферы физического воспитания и спорта Украины и Российской Федерации внедрены новые методики формирования ценностных ориентаций антидопинговой направленности. Использование методики позволило повысить уровень антидопинговой компетентности будущих специалистов в области физического воспитания и спорта.

Ключевые слова: допинг, антидопинговое образование, олимпийское образование, учебный процесс, методика.

In student's educational process of university of physical culture of Ukraine and the Russian Federation introduced new methods offorming the values doping orientation the technique formation of valuable orientations of an anti-doping direction is introduced. Use of a technique allowed to raise level of anti-doping competence of future specialists in the field of physical culture and sport.

Keywords: doping, anti-dopingeducation, Olympic education, educational process, technique.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. У системі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту назріла гостра необхідність запровадження освітніх програм, що сприяють формуванню знань і переконань антидопінгової спрямованості. Однак сьогодні відповідні ВНЗ, володіючи багатою теоретичною та методичною базою, не готують студентів до дій в умовах, що склалися в спорті у зв'язку із загостренням проблеми вживання заборонених речовин і методів.

У результаті виявилася суперечність між недостовірними уявленнями студентів про проблему допінгу й відсутністю системних заходів, ефективних засобів і методів антидопінгової освіти у ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту. Вирішенню цієї проблеми повинно послужити впровадження в навчальний процес означених ВНЗ програм і методик, спрямованих на формування моральних установок, високого рівня освіченості студентів та їхньої готовності використовувати отримані знання у своїй майбутній професійній діяльності.

Розвиток олімпійського руху й розширення його географічних і суспільних масштабів детермінували виникнення ряду проблем та негативних явищ сучасного спорту, а саме: вживання допінгу, політизацію, комерціалізацію олімпійського спорту, екологічні нюанси проведення Олімпійських ігор. Названі аспекти зумовлюють вразливість сучасного олімпійського руху, оскільки не відповідають ідеям і цінностям олімпізму. Через це питання допінгу, екології, політики тощо неодноразово ставали предметом обговорення на міжнародних конференціях та заходах МОК, МОА, ЮНЕСКО, ООН, Грінпіс.

На нашу думку, зміст підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту повинен відображати згадані проблеми олімпійського руху. В.Родіченко [15] зазначає, що саме допінг є найгострішою проблемою олімпійського спорту. Існують різні варіанти вирішення цього питання. Пропонують, наприклад, дозволити всім спортсменам викори-

стовувати будь-що задля перемоги та рекордів. Така пропозиція, вважаємо, є зухвалою та негуманною, адже це сприятиме знищенню здорового покоління, нехтуванню цінностей і культурних надбань людства, зневаженню ідеалів і цінностей олімпізму.

Історія давньогрецького олімпійського руху свідчить, що вказане питання було актуальним ще під час античних Ігор. У II ст. до н. е. грецькі атлети вживали перед змаганнями насіння кунжуту та гриби з психотропними властивостями. Відомо, що борці натирали своє тіло олією, щоб суперники не змогли їх втримати. У V ст. до н. е. римські гладіатори теж застосовували стимулятори, які блокували втому й біль. А в середньовіччі скандинавські воїни вживали настій мухомора, який підвищував агресивність і блокував утому й біль.

Згідно із Законом України “Про антидопінговий контроль у спорті”, допінг – це речовини й методи, що застосовуються для підвищення працездатності спортсменів, є потенційно небезпечними для їхнього здоров’я й заборонені для використання Антидопінговим кодексом олімпійського руху та компетентними органами відповідних спортивних організацій [14].

Допінг у спорті означає призначення спортсменам чи використання ними фармакологічних класів допінгових препаратів і речовин або допінгових методів у процесі підготовки до змагань чи під час змагань [1].

У XX столітті з’явився хімічний допінг. До нього належать препарати, які стимулюють діяльність нервової системи, збільшують і зменшують м’язову масу, покращують координацію рухів, маскують вплив анаболічних стероїдів. Сьогодні відомі генний і статевий допінги. Окрім цього, спортсменки використовують вагітність, згодом її перериваючи, отримують в організмі гормональний сплеск, який в рази збільшує спортивні результати [7–10].

В останні роки особливо актуальним стало питання чистоти олімпійського спорту, оскільки перемоги на масштабних міжнародних аренах не тільки приносять славу спортсмену чи державі, за яку він виступає, але, як правило, ваблять пристойними грошовими винагородами. Тому часто меркантильність тренера та його вихованця призводить до свідомого порушення правил і норм Олімпійської хартії [7; 16; 23].

Очевидно, сутність цієї проблеми лежить у площині свідомості людини, її морально-етичних норм, виховання, особистих переконань, а найбільше – залежить від рівня життя спортсмена й тренера. Думаємо, що першоджерелом вживання допінгу є слабкість людини перед марнославством та, імовірно, фінансовою винагородою.

Існує чимало прикладів вживання допінгу на Олімпійських іграх сучасності, що завершувалися міжнародними скандалами. Дискваліфікації, позбавлення нагород і титулів сьогодні стали нормальним перебігом Олімпійських ігор, чемпіонатів світу, Європи та інших світових спортивних форумів. Окрім цього, Міжнародне антидопінгове агентство протягом восьми років зберігає взяті в атлетів проби з метою їхнього повторного тестування за допомогою більш сучасних методів і за наявності вдосконалених технічних засобів і пристроїв.

Як приклад можна навести нещодавню прикру новину для олімпійського руху України, коли славетного олімпійця Юрія Білонога позбавили олімпійської нагороди, здобутої у 2004 році на Олімпійських іграх в Афінах. На жаль, така неприємність спіткала російських і білоруських спортсменів [3; 8; 22; 23].

Активне зростання допінг-скандалів зумовило необхідність проведення МОК засідань, сесій і конференцій, присвячених цій проблемі. Найбільш масштабним заходом стала конференція в Лозанні (2–4 лютого 1999 р.), де було більше 600 делегатів. Її результат – Лозаннська декларація про боротьбу з допінгом у спорті, яку склали шість

розділів, а саме: “Освіта, профілактика і права спортсменів”; “Антидопінговий кодекс олімпійського руху”; “Санкції”; “Міжнародне незалежне антидопінгове агентство”; “Відповідальність МОК, МСФ та Спортивного арбітражного суду”; “Співробітництво олімпійського руху з громадськими організаціями”.

Нині актуалізується питання генетичного допінгу, особливістю якого є те, що його важко виявити. Приміром ген (IGF-1) не розповсюджується за межі м’яза, у який його ввели. Допінг – загроза для олімпійського спорту. Він нівечить ідеологію олімпізму, руйнує загальнолюдські цінності та норми моралі. Жахливість ситуації полягає також у тому, що дія багатьох препаратів є практично не дослідженою і науковці не можуть дати точних прогнозів щодо впливу цих речовин на організм людини, не говорячи вже про наступні покоління.

Очевидно, знищити явище допінгу в олімпійському спорті у зв’язку з тотальною комерціалізацією олімпійського спорту та сучасними тенденціями розвитку фармакології та генної інженерії практично неможливо. З ним, мабуть, можна лише боротися, щоб запобігти занепадові ідеалів і принципів олімпізму. Боротьба ця повинна ґрунтуватися на комплексній, систематичній і специфічній педагогічній діяльності [2; 9; 10].

На жаль, тему допінгу та боротьбу з ним не вивчають учні ЗОШ і студенти ВНЗ на заняттях з фізичного виховання. Навчальні плани ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту містять недостатню кількість інформації про проблеми допінгу, що позначається на освіченості їхніх випускників. Вважаємо, що слід активніше використовувати освітньо-інформаційні ресурси світу в боротьбі із цим у край негативною явищем. Підготовлений фахівець володітиме знаннями про шкідливий вплив допінгу на організм людини, що дасть змогу поінформувати учнівську й студентську молодь, а отже, можливо, убереже її в майбутньому від вживання допінгу [8; 10].

Мета дослідження – вивчити шляхи формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в освітньому процесі студентів ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту в Україні та Російській Федерації.

Методи та організація дослідження. Для розробки основ методики формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в освітньому процесі студентів ВНЗ сфери фізичного виховання Російської Федерації, її змісту, а також для визначення об’єкта педагогічного впливу та його основних характеристик було проведено комплексне соціологічне дослідження, яке складалося з трьох блоків – анкетного опитування спортсменів різного рівня підготовки (n=272), фокус-групового інтерв’ю висококваліфікованих спортсменів (n=14), експертного опитування провідних фахівців у сфері допінгу й керівників спортивних федерацій Росії (n=35) [4].

На основі даних, отриманих у результаті комплексного соціологічного дослідження, а також під час аналізу вимог державного освітнього стандарту до випускника ВНЗ з напряму фізичне виховання і спорт була розроблена антидопінгова складова моделі фахівця з фізичного виховання і спорту.

У процесі побудови антидопінгової складової були виділені якості фахівця та їхня характеристика з точки зору антидопінгової боротьби, необхідні для здійснення професійних обов’язків в умовах актуалізації та загострення проблеми допінгу в спорті й суспільстві [20].

Установлено, що антидопінгова компетентність – це сукупність професійних і антидопінгових знань, умінь і навиків, що забезпечують можливість ефективної антидопінгової діяльності в процесі реалізації професійних завдань.

Головним результатом розробки теорії антидопінгової освіти стало формулювання його поняття. Воно звучить так: антидопінгова освіта – це процес навчання, вихо-

вання і розвитку особистості, спрямований на формування системи теоретичних і практичних знань, умінь, ціннісних орієнтацій, поведінки й діяльності в дусі неприйняття допінгу, що забезпечують відповідальне ставлення до самого себе, повагу до правил змагань, суперника, глядача.

Виходячи з отриманих результатів дослідження й аналізу наукових джерел, виділено три рівні сформованості антидопінгової компетентності – професійно-значущий, базовий й індивідуально-адаптивний [20; 21].

Крім того, на базі побудованої антидопінгової складової моделі фахівця з фізичного виховання і спорту розроблені критерії (пізнавальний, ціннісний, поведінковий) і показники сформованості антидопінгової освіти студента як наслідок рівня його антидопінгової компетентності. Представлені критерії покликані виявити ступінь засвоєння кожного компонента антидопінгової освіти. Основою нашої роботи стала побудова методики формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в освітньому процесі студентів ВНЗ означеної сфери [17].

Мета методики – запобігання навмисного або ненавмисного застосування заборонених речовин і методів студентами, спортсменами, поширення їх тренерами; пропаганда принципів фейр плей; виховання почуття нетерпимості допінгу в студентів ВНЗ, які готуються стати фахівцями у сфері фізичного виховання і спорту.

Методика формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в освітньому процесі студентів ВНЗ фізичної культури являє собою комплекс освітніх заходів, покликаних формувати в учнів певний рівень антидопінгової компетентності.

Особливістю методики є те, що вона може й повинна бути реалізована на базі ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту як центрів спортивної науки й освіти. Усі заходи в рамках методики узгоджувалися з існуючими навчальними планами російських ВНЗ і розглядаються як невід’ємна частина підготовки майбутніх фахівців. Методика включає в себе курс лекцій, у яких детально розповідається про історію розвитку допінгу й боротьбу з ним, про існуючі нині заборонені речовини та їхній негативний вплив на організм людини, про нормативні документи, які стосуються допінгу.

Крім того, у рамках реалізації методики серед російських студентів проводилися спеціальні семінари, у тому числі й в ігровій формі, спрямовані на створення негативного образу допінгу в студентів. Ми розробили ряд спеціальних семінарів, які об’єднують корегуючо-поведінкове й освітнє спрямування – особистісне моделювання. Студентам пропонується описати, що б вони відчули, якби їх викрили в застосуванні допінгу на великих змаганнях або якби вони дізналися про негативні для здоров’я наслідки застосування допінгу [5].

В українських ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту антидопінгова освіта є складовою олімпійської освіти. Нещодавно оприлюднені дослідження [7] дають підстави стверджувати, що така форма засвоєння проблем вживання допінгу є теж ефективною. Комплексне дослідження складалося з анкетування студентів України й Польщі на предмет ставлення студентів до проблем допінгу, опитування експертів і проведення педагогічного експерименту.

Анкетування охопило 893 студенти ВНЗ, серед них 217 з Польщі та 676 з України. В анкетуванні взяли участь дві категорії студентів. До першої увійшли майбутні фахівці з фізичного виховання і спорту, зокрема, 453 студенти України та 95 – Польщі. До другої категорії увійшли студенти інших спеціальностей, з яких 223 українські та 122 польські студенти.

Анкета містила 37 положень і була поділена на чотири блоки, один з яких стосувався проблем допінгу. Для визначення узгодженості пунктів анкети, запропонованої

студентам ВНЗ України й Польщі, було використано коефіцієнт α Кронбаха, який щодо анкети становить 0,7399. Це дало нам право говорити про узгодженість пунктів анкет. З метою статистичної обробки емпіричних даних і визначення рівня інтересу студентів до питань анкети було використано шкалу з низьким, середнім і високим рівнями.

Результати анкетування було взято до уваги під час теоретичного аналізу предмета дослідження. Окрім того, вони лягли в основу розробок комп'ютерного тестування, методичних рекомендацій і курсу лекцій для студентів ВНЗ, які готують майбутніх фахівців у сфері фізичного виховання і спорту [11; 12].

Опитування експертів здійснено на базі:

- Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (30 осіб);

- МОА під час 50-ї сесії МОА, що відбулася в м. Олімпія (Греція) (30 осіб).

Результат обчислень узгодженості пунктів анкет, запропонованих експертам, становить $\alpha=0,720$.

Педагогічний експеримент проводився на факультеті фізичного виховання і спорту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка й містив констатуючу та формувальну складові. На основі проведеного анкетування було підготовлено тести в електронному форматі, які використовувалися до й після проведення експерименту. Результати обчислень засвідчили узгодженість пунктів запропонованого тесту ($\alpha=0,7285$), що теж дає підстави стверджувати про узгодженість пунктів анкети.

Оцінка зсуву даних досліджуваної ознаки проводиться за "Критерієм знаків", який використовують для встановлення загального напрямку зсуву досліджуваної ознаки: чи змінюються показники в бік поліпшення, підвищення або посилення, чи, навпаки, у бік погіршення, пониження або ослаблення.

Результати досліджень. Дослідження серед студентів України й Польщі [ДИС] дали змогу встановити рівень освіченості студентів у питаннях допінгу.

На запитання "Чи вважаєте ви, що олімпійський рух є абсолютно чистим з точки зору вживання допінгу?" тільки 5,8% респондентів спортивних ВНЗ Польщі та 10,8% з України дали відповідь "Так". Недостатньо ефективною, на думку опитаних, є діяльність МОК у боротьбі з допінгом. Зокрема, так вважають 38% в Польщі та 40,6% в Україні.

Цікавими є відповіді студентів на запитання "Чи вважають вони себе достатньо поінформованими щодо згубної дії допінгу на організм людини?" Такими себе вважають 40% опитаних у Польщі та 46,5% – в Україні.

Аналіз анкетування показав, що тільки 1, 1% опитаних у Польщі та 2,6% в Україні чули про проведення будь-яких заходів у своєму місті чи країні, спрямованих на боротьбу з допінгом.

Досить цікавими виявилися відповіді на питання "Чи взяли б Ви участь у проведенні акцій протесту проти вживання допінгу?" У Польщі виявилось таких 60,9%, а в Україні 61,6% опитаних. На запитання, чи потрібно притягувати до кримінальної відповідальності тренера, який свідомо спонукає спортсменів до вживання допінгу, 95,8% респондентів з Польщі та 78,3% з України підтримали це твердження, що є критичною оцінкою зазначеної ситуації.

Зауважимо, що 59,1% опитаних у Польщі та 78,8% в Україні вважають, що проведення обов'язкових консультацій та лекцій тренерам і спортсменам стосовно наслідків уживання допінгу були б ефективними в боротьбі із цим негативним явищем, особливо в дитячо-юнацькому віці.

На основі отриманих анкетних даних здійснено порівняльний аналіз рівня інтересу респондентів до тверджень анкети. Так, 24,32% пунктів анкети викликали низьку ці-

кваліфікація у студентів України та Польщі до проблем олімпійського руху. Середній рівень виявлено в 40,54% українських і 37,84% польських студентів. Високе зацікавлення простежено в 35,14% респондентів України та 37,84% – Польщі. При цьому точність отриманих даних коливається в межах середнього значення стандартної похибки [7].

Опитування експертів та аналіз їхніх відповідей свідчить про високий інтерес та зацікавленість фахівців в інтеграції олімпійської освіти в систему кадрового забезпечення галузі фізичного виховання й спорту. Варто зазначити що 100% іноземних і 93,3% українських експертів вважають, що олімпійська освіта студентів повинна включати розділи, які розкривають проблему допінгу в спорті [8].

Констатуючий експеримент проводився для встановлення рівня олімпійської освіченості студентів факультету фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а також для визначення готовності майбутніх фахівців до використання олімпійської освіти у своїй професійній діяльності. У тестуванні взяли участь студенти денної форми навчання 4 і 5 курсів, які навчалися на спеціальності “Фізичне виховання”. Загальна кількість респондентів становила 55 осіб.

Під час констатуючого експерименту встановлено низький рівень олімпійської освіченості студентів ВНЗ, які здійснюють підготовку кадрів у галузі фізичного виховання і спорту. Це зумовило необхідність створення навчально-методичного комплексу з олімпійської освіти для майбутніх фахівців указаної сфери, який включає:

- лекційний курс “Олімпійський рух та основи олімпійських знань”, складовою якого став модуль “Олімпізм як засіб боротьби з негативними явищами олімпійського руху”;
- методичні рекомендації “Олімпійська освіта майбутнього вчителя фізичної культури”, в основі яких лежить класична навчальна програма спецкурсу “Олімпійський рух та основи олімпійських знань”.

Згідно з результатами дослідження впливу нової методики навчання на рівень олімпійської освіченості студентів експериментальної групи, видно, що до проведення експерименту низький рівень олімпійської освіченості виявлено в 78,1% студентів, середній – у 21,8%, а високого рівня не досяг жоден студент. Проте після завершення експерименту отримано позитивні результати, відповідно до яких низький рівень олімпійської освіченості виявлено у 23,6% студентів, середній – у 69,1%, а високого рівня досягли 7,2% респондентів [8].

Таким чином, встановлено, що формування антидопінгових знань може забезпечити система олімпійської освіти студентів ВНЗ, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту. Оскільки проблема вживання допінгу суперечить ідеології олімпізму, вважаємо що саме олімпійська освіта студентів покликана боротись із цим край негативною, на жаль, поширеним явищем сучасного світового спорту.

Наприклад, у Російській Федерації існує практика виокремлення антидопінгової освіти в самостійну навчальну дисципліну, яка покликана формувати відповідні знання майбутніх фахівців сфери фізичного виховання і спорту. Для визначення ефективності методики формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в освітньому процесі студентів ВНЗ сфери фізичного виховання і спорту була реалізована формувальна частина педагогічного експерименту, яка включила в себе проведення занять з антидопінгової освіти, у рамках відповідного курсу, у двох групах – експериментальній і контрольній (по 15 осіб у кожній).

Заняття в контрольній групі проводилися за змістом і методикою, передбачених Всесвітнім антидопінговим кодексом, які широко використовуються під час проведен-

ня занять з антидопінгової освіти в збірних командах, серед спортсменів клубних команд і в ряді дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Заняття в експериментальній групі проводилися за розробленою нами методикою антидопінгової освіти, яка, крім використання традиційних, широко поширених методів навчання, була орієнтована на індивідуалізацію процесу навчання, формування моральних установок неприйняття допінгу, на розвиток творчих здібностей учнів, а також на утвердження гуманістично орієнтованої системи почуттів і переживань, вільної від негативного впливу допінгу [19].

З метою визначення рівня готовності студентів до занять з антидопінгової освіти, можливостей використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності та визначення антидопінгової компетентності були проведені анкетне опитування на предмет ставлення до проблеми допінгу, тест на визначення ціннісних орієнтацій (заснований на методиці М.Рокіча), тест на знання у сфері допінгу й боротьби з ним, ситуаційний тест, що визначає дії в складних ситуаціях, пов'язаних з можливістю порушення антидопінгових правил [9].

За всіма пунктами анкети, у якій студентам пропонувалося висловити своє ставлення до проблеми вживання допінгу, спостерігається позитивна динаміка. Результати підсумкової діагностики виявили значні зміни в ставленні до серйозності проблеми допінгу, у його моральній легітимності, інтерес до нього.

На питання про те, чи подає спортсмен, викритий у застосуванні допінгу, поганий приклад молоді, показники обох груп у відповіді "так, подає" підвищилися, проте зміна думки учасників експериментальної групи була вірогідно значущою (20,0% до експерименту й 66,7% після, $p < 0,001$). Заключні заняття в обох групах, особливо в експериментальній, показали, що в процесі навчання студенти зрозуміли: якщо спортсмен був викритий у вживанні допінгу, його образ автоматично повинен стати негативним в очах усього суспільства.

Значно зросла кількість суджень про необхідність боротьби з уживанням допінгу – 63,3% до початку навчання проти 83,3% ($p < 0,005$) після за результатами відповідей обох груп. Студенти експериментальної групи показали значну зміну власних суджень із цього питання, указавши на необхідність боротьби з уживанням допінгу після закінчення навчання у 80,0% випадків проти 46,7% на початку ($p < 0,05$).

Отримані дані переконливо свідчать про ефективність педагогічного впливу й про формування найважливіших елементів антидопінгової компетентності – почуття неприйняття допінгу й правової свідомості. Найбільша різниця показників спостерігається у відповідях на запитання "Що ви порадили б вашим друзям або близьким, якби вони вирішили зайнятися великим спортом?" У контрольній групі негативна динаміка відповідей, оскільки після закінчення експерименту рекомендували б уживати допінг, але "таємно", 33,3% студентів, до вивчення курсу – 26,7% ($p > 0,05$). В експериментальній групі до початку навчання 60,0% студентів рекомендували б уживати допінг так, щоб не пійматися, а після навчання ця цифра знизилася до 6,7% ($p < 0,01$).

Зазначені показники переконливо свідчать про ефективність пропонованої педагогічної методики, заснованої на індивідуальному, особистісно-орієнтованому підході та комплексі активних методів навчання, що дозволяють не тільки оволодіти знаннями про допінг, але й переконати відмовитися від нього, прищепити неприязнь до цього явища.

Згідно з отриманими даними, у результаті навчання в експериментальній групі підвищилася орієнтація студентів на важливі для формування антидопінгової компетентності основоположні цінності пізнання (розширення кругозору) з 25 до 42%

($p < 0,001$), інтелектуального й морального розвитку – із 40,0 до 59,3% ($p < 0,001$), чесності – з 56,3 до 60,7% ($p > 0,005$), дисциплінованості – з 52,3 до 62,3% ($p < 0,001$). Підвищилася оцінка такої важливої для особистості в цілому й спортсмена зокрема цінності, як “відповідальність”, яка входить до числа основних антидопінгових цінностей. Формуючи в рамках занять з антидопінгового утворення соціальну, правову й моральну відповідальність студента, спортсмена, тренера, можливо знизити рівень моральної легітимності допінгу у свідомості спортивної громадськості.

Для виявлення рівня освіченості щодо допінгу ми розробили систему оцінки отриманих знань, яка включала в себе, крім виступу на спеціальних семінарах, що визначають рівень освоєння кожного з розділів курсу, також “ситуаційне тестування” і тест на знання проблеми допінгу. Метод “ситуаційного тестування” заснований на виборі дій у ситуаціях, пов’язаних з можливим уживанням допінгу, проходженням допінг-контролю, оформленням антидопінгових документів і т. д. Студент повинен правильно вирішити, як йому вчинити в тих чи інших обставинах, і аргументувати свою відповідь. Кожному пропонується п’ять ситуацій, подальша ситуація складніша за попередню.

Установлено, що студенти, які пройшли навчання за пропонованою методикою, у 83% випадків вибирали правильний варіант дій, у той час як студенти контрольної групи правильно відповіли лише в 68% випадків ($p < 0,005$). За результатами підсумкового тесту на знання також виявилася істотна перевага студентів експериментальної групи, які вибирали правильний варіант відповіді у 85% випадків. Середній показник студентів контрольної групи теж виявився досить високим і становив 73%.

На підставі проведених досліджень було визначено рівень розвитку антидопінгової компетентності для кожного студента. У порівнянні з періодом до початку навчання даний показник підвищився в студентів обох груп. При цьому встановлено, що студенти експериментальної групи поліпшили рівень антидопінгової компетентності у вірогідно більшій кількості випадків, ніж студенти контрольної групи. У результаті впливу розробленої методики професійно-значущим рівнем антидопінгової компетентності стали володіти 28,9% учнів (у контрольній групі – 17,9%, $p < 0,005$), базовим рівнем – 50,6% (у контрольній групі – 35,5%, $p < 0,001$). Це може говорити як про ефективність застосовуваних методик, так і про те, що на заняттях інших дисциплін антидопінгова компетентність студентів практично не формується [18].

Висновок

Аналіз наукових джерел та офіційних документів свідчить, що проблема вживання допінгу в сучасному спорті залишається актуальною й становить загрозу життю і здоров’ю спортсменів, а отже, суперечить ідеалам, цінностям олімпізму.

Установлено, що система підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні й Російській Федерації повинна охоплювати елементи антидопінгової освіти. В Україні антидопінгові теми включені в систему олімпійської освіти майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, яка успішно апробована на практиці. Натомість у Російській Федерації антидопінгова освіта виділена в окрему систему.

Таким чином, необхідно констатувати, що розроблені та впроваджені в систему підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту методики формування ціннісних орієнтацій антидопінгової спрямованості в Україні й Росії є ефективними формами впровадження антидопінгової освіти.

1. Антидопінгова конвенція. Страсбург, 16 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nadc.org.ua/ua/conv1.html> (Конвенцію ратифіковано Законом України № 2295-III (2295-14) від 15.03.2001).

2. Виконавчий директор Олімпійських ігор МОК відвідав Західну Україну: новини НОК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nok-ukr.org/ua/news/2010/11/29/4511.htm>.
3. Энциклопедия олимпийского спорта : в 5 т. / под общ. ред. В. Н. Платонова. – К. : Олімп. л-ра, 2004. – 584 с.
4. Захаров М. А. Допинг в спорте как социально-психологический феномен / М. А. Захаров, Ф. Н. Солдатенков // Социология. Журнал Российской социологической ассоциации. – 2008. – № 1. – С. 115–131.
5. Моросанова В. И. Личностные аспекты саморегуляции произвольной активности человека / В. И. Моросанова // Психологический журнал. – 2002. – Т. 23, № 6. – С. 29–33.
6. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nadc.org.ua/ua/conv2.html>.
7. Олійник Ю. О. Олімпійська освіта в системі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту [Текст] : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Олійник Юрій Омелянович ; ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2012. – 210 с.
8. Олійник Ю. О. Олімпійська освіта в системі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура. Фізичне виховання різних груп населення” / Олійник Юрій Омелянович. – Івано-Франківськ, 2012. – 20 с.
9. Олійник Ю. О. Олімпійська освіта майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту / Юрій Олійник // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – 2011. – Вип. 13. – С. 81–96.
10. Олійник Ю. О. Сучасні проблеми спорту в Україні та олімпійське майбутнє держави / Ю. О. Олійник, В. С. Яцків // Збірник наукових праць. – Вип. VI. – Ч. II / Міжнар. екон.-гуманіт. ун-т ім. акад. С. Дем’янчука. – Рівне, 2009. – С. 41–50.
11. Олійник Ю. О. Олімпійська освіта майбутнього вчителя фізичної культури : методичні рекомендації / Ю. О. Олійник. – Івано-Франківськ : ІНН, 2010. – 56 с.
12. Олійник Ю. О. Олімпійський рух та основи олімпійських знань : курс лекцій / Ю. О. Олійник. – Івано-Франківськ : ІНН, 2010. – 117 с.
13. Папуткова Г. А. Концепция практико-ориентированного профессионально-экологического образования в высшей школе / Г. А. Папуткова // Педагогическая наука и образование : тематический сб. науч. трудов. – Челябинск : Чел. ГНОЦ УрО РАО, 2006. – Вып. 6. – С. 88–93.
14. Про антидопінговий контроль у спорті (Закон України від 5 квітня 2001 року № 2353-III) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/981>.
15. Родиченко В. С. Антидопинг XXI века: оптимистический сценарий [Електронний ресурс] / В. Родиченко. – Режим доступу : http://www.rezeptsport.ru/dope/0_7.php.
16. Ратнер А. Б. МОК и борьба с допингом в спорте на современном этапе [Електронний ресурс] / А. Б. Ратнер. – Режим доступу : <http://lib.sportedu.ru/Press/TPFK/2001n7/P9-10.htm>.
17. Солдатенков Ф. Н. Антидопинговое образование на основе ценностей олимпизма – перспективное направление в подготовке молодых спортсменов и тренеров / Ф. Н. Солдатенков // Россия – спортивное государство. – 2010. – С. 307–309.
18. Солдатенков Ф. Н. Современное состояние антидопингового движения и возможности его развития в рамках физкультурно-спортивного образования / Ф. Н. Солдатенков // Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта. – 2010. – № 2 (60). – С. 112–116.
19. Фатеев В. А. Формирование готовности будущего учителя физической культуры к реализации личностно-ориентированного подхода / В. А. Фатеев // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 6. – С. 63–65.
20. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения / А. В. Хуторской // Как обучать всех по-разному? Пособие для учителя. – М. : Владос, 2005. – 383 с.
21. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–42.
22. Юрій Білоног позбавлений олімпійської медалі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.novostimira.com.ua/novyny_36119.html.
23. Drozd M. W sprawie dopingu / M. Drozd, S. Drozd // Przegląd Naukowy Instytutu Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego WSP. – Rzeszów, 1998. – Zeszyt 2. – Т. II. – С. 51–55.

Рецензент: канд. мед. наук, доц. Попель С. Л.